

DYSGRAFIE, DYSORTOGRAFIE

Mgr. Klára Špačková, Ph.D.
kurz: Specifické poruchy učení
duben 2012

DYSGRAFIE

- vymezení dysgrafie:
 - typické obtíže dysgrafiků
 - začátek školní docházky
 - dlouhodobost obtíží v psaní
- problémy v dílčích funkcích u dysgrafie
- metody rozvoje předpokladů pro psaní
- konkrétní postupy u dysgrafiků v hodinách

DYSGRAFIE

- dysgrafie: specifická porucha grafického projevu, zejména psaní
- nejen výsledek, ale i proces
- deficity dílčích funkcí v oblastech předpokladů pro psaní
- **hodnocení písma:**
 - porovnání s kresbou
 - velikost a tvar, jistota tahu, tlak na podložku, dodržování směru, kvalita čar (přetahování, roztřesenost),

DYSGRAFIE

DIKTÁT

Pro žáky od 3.roč.

Chudý, potrub, šlape, kycha, chyb, ky
křídla, vyř, kvití, křída, měn, redha,
podce novat, vnoči svití kjerdy, rojně
nini svoni u dveři. korn
sen se li jen rdal. bdyž
v řítně, vkyj smit. rumene,
trapi komoptve hlad.

DYSGRAFIE

KREPIŠ TEXTU

Chybně zapsaných slov: %

všechno. První je brakovisko.
mopedoví, navodníci čerádina shro-
mardem. Lpade divočky slovan-
ské, sonce? To jsou pražské obyvatel-
ské brávná, iusti lidé. Levor vaří se
nůl gramů, ale také během pětsetkrát
dešťů.

TYPICKÉ obtíže dysgrafiků

■ vývojové hledisko

- nezájem o kreslení, problémy v kreslení v předškolním věku
- problém s lateralizací, nevyhraněnost (nemá přímý vliv leváctví, ale např. přecvičování)
- špatný úchop tužky, netypický úchop tužky

■ začátek školní docházky

- pomalejší učení - se tvarům písma
- horší rozlišování písmen, záměny písmen, váhání, jak se které písmeno píše
- horší opis i přepis
- vymyšlení vlastního postupu psaní písmen
- roztřesenost grafických tvarů
- déledobější automatizace psaní

■ dlouhodobost obtíží v psaní

- pomalejší psaní, unavitelnost při psaní
- horší čitelnost písma až zcela nečitelnost
- úprava sešitu, zvláštní styl zaznamenávání (chaotičnost, nepřehlednost)
- nepříjemné subjektivní pocity spojené s psáním, nechut' zaznamenávat
- vyhledávání kompenzačních mechanismů – přechod na hůlkové psaní, využívání PC

PROBLÉMY V DÍLČÍCH FUNKCÍCH

- jemná motorika a grafomotorika
- zraková představivost, diferenciacie, analýza a syntéza
- směrovost, pravolevé symetrie
- zraková paměť
- zraková pozornost
- intermodalita

METODY ROZVOJE

Metody rozvoje předpokladů pro psaní

- pohybové hry pro uvolnění hrubé i jemné motoriky,
- modelování, skládání (Lego, puzzle),
- uvolňovací cviky (např. podle Tymichové, Michalové a dalších autorů),
- rytmyzace při grafickém záznamu (metoda Dobrého startu M. Bogdanowiczové a J. Swierkoszové),
- výběr vhodné plochy (psací náčiní musí po ní „klouzat“ - tj. neklást příliš velký odpor),
- výběr psacího náčiní, násadka, trojhránek,
- nápověda pro grafémy

PŘÍSTUPY K ŽÁKŮM S DYSGRAFIÍ

- tolerujeme nepřiměřený sklon písma
- zajistíme vhodné psaní náčiní (např. pero Tornádo), pomůcky pro správný úchop
- tužky (násadka, trojhránek) a sešity s pomocnými linkami či podložky s vyznačeným sklonem
- respektujeme časové hledisko při učení se grafémům - častější opakování, delší fixace, zapojení her do výuky, tvary písmen jako vzory
- dohlédneme na správné sezení u psaní, sklon sešitu
- snížíme nároky na kvalitu písma, preferujeme kritérium čitelnosti nikoli úhlednosti
- nenutíme dítě přepisovat hůře napsaný text, neboť tím zvyšujeme jeho únavu a následně i další výkon v psaní
- nespěcháme na rychlost psaní, dáváme dítěti dostatek času na psaní

PŘÍSTUPY K ŽÁKŮM S DYSGRAFIÍ

- redukuje množství napsaného (je vhodnější, aby dítě napsalo lépe 5 vět, než špatně 10 vět), vhodná jsou doplňovací cvičení
- nenutíme dítě k dlouhým zápisům, učíme dítě schematickému či heslovitému zápisu
- umožníme počítačový zápis (zejména u starších ročníků a pro domácí práci),
- záznam na diktafon (žák může zapsat výklad učitele až doma - v klidu, bez stresu, že nestihne text zapsat) nebo psaní hůlkovým písmem, pokud to žákovi vyhovuje,
- horší rukopis nehodnotíme sníženou známkou např. v naukových předmětech
- zajistíme rozvoj jemné motoriky, vizuomotorické koordinace a grafomotoriky u specialisty (v poradně, vyškoleného pedagoga aj.).

DYSORTOGRAFIE

- dysortografie – vymezení
- typické projevy
- přístupy k žákům s dysortografií

DYSORTOGRAFIE - VYMEZENÍ

- dysortografie: **specifické problémy při učení a zvládnání pravopisu**

Co rozumíme pod pojmy „specifické obtíže v pravopisu“ a nespecifické obtíže v pravopisu“ ?

- **specifické**: vznikají v důsledku obtíží:
 - ve zrakovém vnímání (diferenciace, analýza a syntéza)
 - řečových funkcí - artikulační neobratnost, asimilace sykavek...., včetně sníženého jazykového citu...
 - sluchové vnímání (fonologie, **fonematické uvědomění**, sluchové vnímání)
 - časoprostorová představivost, vnímání následnosti, pozornost...
 - integrace funkcí
- obtíže jsou závislé na konkrétním jazyce !!!

DYSORTOGRAFIE - VYMEZENÍ

- Někdy jsou primárně problémy způsobeny grafomotorikou a dysgrafií tzv. **sekundární dysortografie**
 - dítě nemá problémy s danými jevy, ale dělá chyby z důvodu přetížení psaním, vyčerpání, nedostává se mu pozornosti a sil na kontrolu....
 - dáme-li dostatek času na psaní, používáme-li doplňovací cvičení, žák s pravopisem obtíže nemá....
- **Shrnutí:**
- nejedná se tedy o problém v **běžné gramatice** (vyjmenovaná slova, větná skladba....), ale problémy, které jsou způsobeny dílčími funkcemi,
- žák má **zvláštní chybovost**, nepomáhá dodatečný výklad, nechápe, jak si má daný pravopisný jev odvodit.....

TYPICKÉ PROJEVY

- záměna **tvárově podobných písmen** (tiskacích, psacích apod.)
- záměna **zvukově blízkých hlásek**, znělosti (např. znělých a neznělých,
- neumí si odůvodnit **koncovky slov**, neslyší rozdíl, chybuje: např. pes – psa – píše pez, sníh – h/ch, dub – b/p)
- **nerozlišování sykavek** (špačci – spacci, špačči..., problém většinou ve sluchovém rozlišení, slyší stejně s-š)
- **nerozlišování měkkých/tvrdých slabik** di, ti, ni, dy, ty, ny (neslyší rozdíl mezi slabikami, píše hodini, prázdnyny)
- chyby **ve zvukových celcích** (přehazování, vynechávání, přidávání písmen, slabik - žák má problém s postupným vybavování hlásek ve slově, některé hlásky proto vynechává, jiné přehodí, někdy i celé slabiky: jako kompenzační metodu používá hlasité předříkávání – zvláště svízelná jsou slova se souhláskovými shluky)
- nedodržení **délek samohlásek** (buď žák nepíše čárky vůbec, nebo špatně: nádobí – nadobi – nádóbí – nadóbi aj., souvisí s problematickým vnímáním délky zvuku)
- problémy ve slabikách se **slabikotvornými r, l** (neslyší rozdíl, píše místo rak lak)

TYPICKÉ PROJEVY

- **artikulační neobratnost** a její vliv na pravopis - komolení slov, např. špačci –špatci, nejnebezpečnější – nejbezepečnější
- špatné **rozlišování konce slova, věty** (neslyší melodii, neví, kde má napsat tečku a kde velké písmeno – zná poučku, ale neumí ji uplatnit)
- špatně **hranice slov** (obtížné rozlišení, kde slovo začíná a končí, např. psaní (předložek se slovy: na nákup – nanákup, v lese – vlese, líbímseti aj.)
- častý problém:
 - umí gramatickou poučku ústně, neumí ji použít v písemné podobě (např.vyjmenovaná slova umí, ale při psaní si neumí odůvodnit slova příbuzní – nenajde kořen slov...)
 - specifické problémy někdy zasahují i do pravopisného učiva (např. vzor mladý – neslyší měkkost slabik, nemůže si odůvodnit)
 - **snížený jazykový cit** může přinášet neschopnost odůvodňování...

DYSORTOGRAFIE

DIKTÁT

Pro žáky od 3.roč.

chudý, psůvuch, šlape, kýchá, chysty, kůdla, výše,
kviš, skřínka, měří, vydychá, podčeňova, hladit
V noci vidí rečty. Chajní miní se rovní dřeží. Jen sen se si dal. Když v síme
velký snápní kromě hlad.

DIKTÁT

Pro žáky od 3.roč.

chudý, psůvuch, šlape, kýchá, chysty, kůdla,
výše, kviš, skřínka, měří, vydychá, podčeňova,
hladit, V noci vidí rečty. Chajní miní se rovní dřeží.
Jen sen se si dal. Když v síme velký
* snápní kromě hlad.

PŘÍSTUPY K ŽÁKŮM S DYSORTOGRAFIÍ

- **dostatek času** na kontrolu přečteného či opravu!
- psát **méně** slov či vět, aby nedošlo k chybě,
- diktáty ke klasifikaci nahrazujeme **doplňovacími cvičeními**,
- odlišujeme chyby **specifické** (plynouce z poruchy) od nespecifických (běžné pravopisné chyby), do známky počítáme jen ty nespecifické,
- kontrolujeme **ústně znalost pravopisných pravidel**,
- dáme k dispozici **tabulku** s barevně vyznačenými gramatickými jevy, lze používat i při psaní diktátů (může ale zdržovat, pak lze psát každou druhou větou),
- těžší jevy si může žák **dopředu nacvičit**, seznámit se s nimi,
- při psaní je možné používat **kompenzační pomůcky** (kostky, bzučák),
- **označování chyb**, správná oprava chyb - sešitek s nejčastěji se vyskytujícími chybami, ale psány s dohledem dospělého – aby chyba nebyla dále fixována
- **nehodnotíme** sníženou známkou **chybovost** v písemném projevu **zaměřeném na obsah** (např. v dějepise, vlastivědě aj.),
- **tolerujeme předříkávání** – může pomáhat psaní,
- pokud si žák po sobě najde chybu, je to dobrá zpráva!
- **doporučíme nápravu pravopisu** u specialisty s využitím speciálně pedagogických přístupů (rozvoj sluchového vnímání, analýzy, syntézy, diferenciacce, jazykového citu, rytmické reprodukce, řeči).